

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ МИТНОГО ПРАВА ТА МИТНОЇ ПОЛІТИКИ

УДК 340.15(4) : 341.232.3 : 339.923 : (622.33 + 669.14)

Кацин М. Ю., асистент кафедри права
Європейського Союзу та порівняльного
правознавства НУ «ОЮА»

Особливості становлення Німецького митного союзу (1818–1834): історико-правовий аспект

У статті розглядаються особливості процесу становлення Німецького митного союзу в історико-правовому вимірі. Окрема увага приділяється процесу правової та економічної консолідації Пруссії як двигуна інтеграційних процесів на території Німеччини.

Ключові слова: економічна інтеграція; митний союз, Німецький митний союз, уніфікація права, кодифікація.

В статье рассматриваются особенности процесса становления Таможенного Союза немецких государств в историко-правовом измерении. Отдельное внимание уделено процессу правовой и экономической консолидации Пруссии как двигателя интеграционных процессов на территории Германии.

Ключевые слова: экономическая интеграция; таможенный союз, Германский таможенный союз, унификация права, кодификация

The article deals with the peculiarities of the process of the formation of the German Customs Union through the historical and legal prism. Special attention is paid to the process of the legal and economic consolidation of Prussia as an engine of the integration processes in Germany.

Key words: economic integration, customs union, German Customs Union, law unification, codification.

Постановка проблеми. Друга світова війна спричинила жахливі наслідки для життя людей та їх соціально-економічного добробуту. Європейський континент, який протягом багатьох століть залишався головним генератором культурних, економічних, політичних процесів у всьому світі, опинився у стані психологічної та економічної виснаженості. Цьому передував стрімкий спад виробництва, сільськогосподарська криза, фінансова нестабільність, зменшення товарообігу між європейськими країнами, технологічна відсталість.

Отже, серед експертів та політиків намітилось переконання, що завдання відродження Європи лежить в тому числі у площині міждержавної інтеграції, яка повинна втілитися у життя у вигляді злагоджених, колективних зусиль, спрямованих на забезпечення економічного зростання та стабільності. При цьому предметом дискусії залишалось питання визначення форми інтеграції та засад на яких вона повинна відбуватись. Так, здебільшого вибір складався з двох підходів: міжурядовому та наднаціональному.

При аналізі суспільної дискусії того періоду стосовно зазначеної проблеми, привертає увагу аргументація прихильників наднаціонального підходу, які вважали європейську економічну інтеграцію ХХ ст. логічним продовженням німецької економічної інтеграції ХІХ ст. Зокрема, видатний політичний діяч, перший канцлер ФРГ К. Аденауер, посилаючись на досвід німецького об'єднання,

вважав, що економічний союз між ФРГ та Францією має передувати політичній інтеграції цих держав [10, с. 36].

Слід зазначити, що комплексне дослідження історії становлення та розвитку європейської економічної міждержавної інтеграції є особливо актуальним і для України у світлі переходу до більш поглибленого рівня співробітництва з ЄС, що було засвідчено підписанням частини нової базової угоди з Європейським Союзом у березні поточного року.

Стан дослідження. Протягом останніх десятиліть серед вітчизняних вчених науковий інтерес до даної проблематики постійно зростає, що знайшло своє відображення у виданні низки наукових статей та монографій. Серед них варто відзначити розвідку українського вченого І.В. Яковюка «Історія Європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу» [9].

Разом з тим, історико-правовий аспект становлення та розвитку такого значного явища в контексті загального процесу європейської економічної міждержавної інтеграції як Митний Союз німецьких держав протягом 1834-1871 рр. не отримав достатньої уваги серед вітчизняних науковців.

Варто відзначити вагомий науковий внесок у дослідження цього питання, який був зроблений, зокрема: В.Г. Баєвим, Дж. Вайнером, В. Зомбартом, А. Епштейном, Ф. Мерінгом, Б. Сімсом, А. Стілс, С. Поллардом, Б. Й. Тищиком, В. Хендерсоном, В. В. Чубинським.

Метою цієї статті є дослідження особливостей становлення та розвитку Митного Союзу німецьких держав протягом 1834 – 1871 рр. у історико-правовому вимірі.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконати наступні завдання:

- визначити та проаналізувати історико-правові передумови початку німецької економічної міждержавної інтеграції;

- надати політико-правову характеристику процесу формування Митного Союзу німецьких держав;

- висвітлити основні нормативно-правові ініціативи, які висувалися у зазначений період з метою уніфікації німецького права.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи обрану проблематику, слід зазначити, що починаючи з кінця XVIII – поч. XIX ст. на теренах Європи активно розвивалася промислова революція. Це супроводжувалось значними суспільно-політичними та соціально-економічними змінами у європейських державах. Зокрема, на місце феодално-кріпосницького укладу життя, почав приходити буржуазно-капіталістичний, для якого була характерна особиста свобода людини та право розпоряджатися своїм трудом на власний розсуд. Разом з тим, почали з'являтися нові засоби комунікації та зв'язку, що сприяло збільшенню рівня внутрішньої та зовнішньої торгівлі. Поступово поширювалась практика фабричної організації труда, відбувалась промислова та споживча спеціалізація.

Варто зазначити, що названий період Німеччина на відміну від передових європейських країн, таких як Англія, Франція, та Голландія, зустріла у децентралізованому стані. Формально вона була єдиною державою, мала назву Священна Римська імперія німецької нації та знаходилась під головуванням австрійського імператора. Натомість, на практиці центральна влада не мала реального впливу на економічний та політичний суверенітет суб'єктів імперії, серед яких

налічувалось більше ніж 350 незалежних королівств, курфюрств, герцогств, імперських міст, церковних територій, та королівських земель, які разом склали *Corpus Germanicorum*. Найбільшими державами імперії були Пруссія і Австрія. Враховуючи таку строкатість, значною перешкодою на шляху економічного розвитку імперії стала відсутність внутрішнього ринку та єдиного комерційного законодавства. Ця ситуація ускладнювалась існуванням митних бар'єрів між територіальними одиницями в середині самих держав. Так, в одній тільки Пруссії у 1800 р. нараховувалось близько 67 різних митних тарифів приблизно по 3 тис. видам товарів та біля 70 легальних видів валют [8, с. 412].

Поворотним моментом в історії Німеччини стала революція у Франції, не тільки з точки зору її інтелектуального впливу, а ще й завдяки ліберальним та інституційним реформам, які були запроваджені на окупованих нею німецьких територіях. Так, відповідно до положень Базельського мирного договору 1795 р., на частині території Пруссії, яка перебувала під французьким протекторатом, була утворена Цизрейнська республіка (Рейнська область, Майнц, Кельн, Трір, Курпфальц, Юліх, Клеве і вільне місто Аахен), яка згодом була розділена на департаменти та приєднана до складу Франції. Слід звернути увагу, що ці території зазнали найбільших економічних та політичних змін, оскільки найдовше перебували під французьким домінуванням. До того ж, застосування норм французького цивільного та торгового законодавства, разом зі створенням комерційних судів, відкрило шлях до індустріального розвитку та реалізації амбітних підприємницьких ініціатив.

З часом під воєнним та політичним тиском Наполеона Бонапарта, була проведена адміністративно-територіальна реформа, результатом якої стала економічна консолідація Німеччини. Так, протягом 1806 р. відбулось злиття 112 карликових утворень з більш крупними державними суб'єктами. На думку американського дослідника В. Карра, принципіальними бенефіціарами від цієї «гігантської раціоналізаторської авантюри» стали Баден, Баварія, Вюртемберг, та Гессен-Дармштадт, які розглядалися Францією як «врівноважувальна сила» по відношенню до Пруссії та Австрії [16, с. 9].

Важливою подією світового значення стала ліквідація Священної Римської імперії німецьких націй, замість якої, за наполяганням Франції був створений Рейнський союз (*Rheinbund*), який загалом охопив 39 німецьких держав. В цих державах були скасовані станові привілеї духовенства та дворянства, особиста кріпосна залежність селян, реорганізовані судова та правоохоронна системи, запроваджений у дію Французький цивільний кодекс 1804 р. та Французький торговий кодекс 1809 р. Ці заходи сприяли розвитку мануфактурного виробництва, викупу селянами земель у поміщиків, урбанізації міст.

Незважаючи на те, що Пруссія залишилась поза участі у Рейнському союзі, її урядом були проведені важливі соціально-економічні реформи. Цьому сприяло також бажання відновитися після серії нищівних воєнних поразок від Франції. Зокрема, у жовтні 1807 р. урядом Пруссії був виданий Едикт «Про надання свободи» [1], відповідно до преамбули якого, «кожен мав змогу досягти процвітання, яке відповідає його здібностям». Також всі без виключення жителі Пруссії отримували право володіти та розпоряджатися земельною власністю (п. 1), запроваджувалось соціальна мобільність між класами (п. 2) та надавався дозвіл на заняття «титулованою особою» цивільними справами, тобто під-

приємницькою діяльністю. Отже, прийняття цього акту стало знаковою подією для Пруссії, оскільки воно свідчило, що незважаючи на потужний супротив консерваторів та традиціоналістів, держава вступала на капіталістичний шлях розвитку сільськогосподарського та промислового виробництва.

Слід зазначити, що панування Франції на території Німеччини, постійне рекрутування місцевих жителів для участі у численних європейських військових акціях Наполеона, підняло хвилю націоналізму та бажання створити власну об'єднану державу. Тому не дивно, що результати Віденського конгресу 1814 р. викликали у багатьох представників інтелектуальних та підприємницьких кіл відчуття глибокого розпаду та роздратування. Варто сказати, що головною метою Віденського конгресу була ліквідація політичних перетворень і змін, які трапилась в Європі внаслідок гегемонії Наполеона.

Натомість ідея об'єднаної Німеччини не отримала підтримки серед учасників Конгресу, не тільки завдяки протистоянню найбільш політично впливових держав-переможців (Російської та Британської імперії), а ще й через спротив королівських династій маленьких держав, які не бажали відмовлятися від свого суверенітету та повноти влади. Зокрема, канцлер Австрії К. Меттерніх докладав усю дипломатичну майстерність на те, щоб забезпечити продовження існування Німеччини як дезінтегрованої конфедерації німецьких держав під егідою австрійської корони.

Тим не менш, вирішуючи долю Німеччини, Віденський конгрес у червні 1815 р. прийняв «Федеральний акт» [2], який став правовою основою проголошення і створення Німецького союзу у формі конфедерації (Deutscher Bund) «для внутрішньої і зовнішньої охорони безпеки Німеччини, незалежності і недоторканності держав, що вступили в Союз» (ст. 2). Насправді ж союз було укладено для збереження Німеччини у роздробленому стані. Це, зокрема, підтверджується при аналізі ст. 4 Федерального акту, якою для управління Німецьким Союзом, створювалась Конфедеративна Асамблея (Асамблея). Слід відзначити, що процедура ухвалення рішень у Асамблеї не дозволяла проводити ані ефективні політичні, ані економічні реформи, оскільки в основу голосування був покладений принцип однастайності. Це дало змогу американському досліднику В. Хендерсону зробити висновок, що конфедерація була скоріш союзом держав (Staatenbund), а ніж державним союзом (Bundesstaat), оскільки не відбувалось делегування частини суверенітету суб'єктів до центральних інститутів Німецького союзу [13, с. 10]. Також, ст. 14 підтверджувала незмінність прав німецьких государів на суверене правління на своїх територіях. Важливим для подальшого розвитку міждержавної інтеграції на території Німеччини було включення до Федерального акту положення, яке передбачало започаткування дискусій щодо комерції та комунікації між державами в рамках роботи Асамблеї (ст. 19).

Варто сказати, що для цього були об'єктивні економічні чинники. Зокрема, існування більше ніж 1800 митних кордонів на суші та 32 митних станцій удовж Рейну заважало становленню конкурентоспроможного національного німецького промислового виробництва, залишаючи його у нерівному становищі по відношенню до французьких, голландських та англійських товарів.

Ця думка знайшла своє відображення у петиції союзу торгівців, яка була підготовлена відомим німецьким економістом Ф. Лістом. Він притримувався точки зору про те, що існування митних бар'єрів у міждержавній німецькій

торгівлі створювало «ефект, тотожний до того, що створюють тромби для вільної циркуляції крові у судинах....Так, для того, щоб доставити товар від Гамбургу до Австрії та від Берліну до Швейцарії, «торговець повинен перетнути кордони десяти держав, вивчити десять митних регламентів, заплатити шість різних транзитних мит та той, кому не пощастило жити на перетині кордонів трьох або чотирьох держав, проводить все своє життя в суперечках з митними службовцям» [13, с. 23]. Схожа думка була висловлена німецьким професором В. Зомбартом, який прийшов до висновку, що німецькі монархи розглядали землі сусіда як «митний закордон» (Zollausland). Так, описуючи стан Німеччини наприкінці XVIII ст., вчений іронічно порівнював кількість шлагбаумів на німецьких дорогах з кількістю телеграфних столів на початку XX ст. [9, 6]. Визнаючи ризики подальшого перебування у роздрібненому стані, німецький політичний естемблшмент почав шукати шляхи виходу із цієї ситуації, зокрема баденська офіційна особа Ф. Небеніус в підготовленому ним меморандумі для власного уряду висловив думку, що єдиним ефективним засобом допомоги німецькій індустрії мало стати створення Німецького митного союзу [11, с. 94].

Разом з тим, було зрозуміло, що ідея створення Німецького митного союзу може бути радше реалізована через його поетапне конструювання на основі двосторонніх договорів між окремими державами, ніж одночасно шляхом укладення багатосторонньої угоди, яка б охоплювала усі німецькі країни. Не в останню чергу завдяки тому, що єдиним джерелом доходів бюджету держав були митні та акцизні збори, держави не були охочі до створення єдиної митної системи з незалежним адміністративним органом, оскільки це вимагало від них позбавлення частини власного суверенітету.

Важливий крок на цьому шляху був зроблений урядом Пруссії, який у травні 1818 р. ухвалив «Закон про митне та споживче оподаткування іноземних товарів та пересування між різними провінціями» (далі – Закон) [3]. Так, відповідно до п. 16 цього документу, на території Пруссії забезпечувалась право фізичних осіб на вільне пересування між провінціями, та заборонялось введення будь-яких заходів обмежувального характеру по відношенню до цього права. Цим Законом ліквідувались усі державні, комунальні та приватні внутрішні митниці. У той же час, іноземні купці, які проїжджали крізь обидві частини Пруссії, повинні були сплатити в'їзний та виїзний збори тільки один раз згідно з повним тарифом у провінції, яка їм перша зустрічалась при в'їзді або виїзді з території держави (п.23).

Варто відмітити, що загалом тарифна політика Пруссії, яка була запроваджена в рамках проведеної реформи, мала поміркований характер. Зокрема, висока митна ставка встановлювалась на такі товари, як сіль та гральні карти, продаж яких знаходився у державній монополії прусського уряду. У той час, як за імпорт сировини зазвичай не стягувалось мито. Загалом, ця реформа сприяла подоланню економічних та фінансових труднощів і консолідувала Пруську монархію. Втім, український професор Б.Й. Тищик звертає увагу на те, що Пруссія повторила реформу, яка була проведена в інших регіонах Німеччини до неї, зокрема: 1807 р. – у Баварії, 1810 р. – у Вюртемберзі, 1812 р. – у Бадені [7, с. 95].

Вже того ж року Пруссія провела успішні перемовини з Шварцбургом-Зондерсгаузенем, маленькою державою-анклавом на території Пруссії. Як результат, Шварцбург-Зондерсгаузен приєднався до митного тарифу Пруссії,

що надало поштовх до подальшого розвитку інтеграційних процесів.

Протягом 1820 – 1825 рр. відбулась серія перемовин між Баварією, Вюртембергом, Баденом, та Гессен-Дармштадтом з метою створення митного союзу. Сторони не прийшли до єдиного бачення такого об'єднання, оскільки розрізнялися погляди стосовно розміру митного тарифу та організації митної адміністрації. Натомість, у 1828 р., діалог між Баварією та Вюртембергом було поновлено і сторони створили Південний німецький митний союз (Süddeutschen Zollverein).

У цій ситуації князівство Гессен-Дармштадт опинилося в складній ситуації, оскільки воно знаходилось між двома митними союзами. У той же час, більшість його експорту було скеровано до ринку Пруссії, тому були проведені перемовини, у результаті яких того ж року було створено Прусько-Гесенський Митний Союз (Preußisch-Hessische Zollverein). Натомість, В. Хендерсон звертає увагу на існування додаткового договору, яким Гессен-Дармштадт зобов'язувався не тільки використовувати саме пруську митну номенклатуру, а ще й надати пруському митному контролеру більші повноваження, а ніж ті, які були передбачені основним договором. Також Гессен-Дармштадт погоджувався визнавати зовнішні торгівельні угоди Пруссії, укладені з третіми державами, не маючими спільних з Гессен-Дармштадтом кордонів [11, с. 97].

Економічні результати цього митного об'єднання полягали в зростанні торгівлі між його учасниками завдяки застосуванню принципів вільної торгівлі. Це, в свою чергу, призвело до початку валютної інтеграції та введенням у загальний обіг пруського талеру. Також це позитивно вплинуло на посилення економічних позицій Прусько-Гесенського Митного Союзу по відношенню до третих країн та зростання політичного авторитету Німеччини загалом. Це мало велике значення, оскільки пруська політична еліта розглядала митний союз як першу сходинку до створення єдиної німецької держави. Варто навести слова міністра фінансів Пруссії Ф. фон Моца, який вважав «політичну єдність обов'язковим наслідком економічної єдності» [15, с. 193].

На противагу двом митним союзам у вересні 1828 р. за підтримки Англії та Австрії був створений Серединний німецький торгівельний союз (Mitteldeutschen Handelsverein), який включав Саксонію, Ганновер, Гессен-Кассел, більшість Тюрінгенський герцогств, Брауншвейг, Бремен, Ольденбург і Франкфурт-на-Майні. Натомість головним досягненням цього об'єднання було сприяння транзиту товарів через територію Німеччини. Так, англійські товари могли бути імпортовані в Бремен або Гамбург, транспортовані до Лейпцигу, або Франкфурту-на-Майні, а далі – контрабандним шляхом потрапляти на територію Пруссії, Гессен-Дармштадта, Баварії та Вюртемберга.

Слід зазначити, що до кінця 1828 р., усі німецькі держави за виключенням Бадена, Гамбурга, Мекленбурга-Штерліца, Мекленбурга-Штервіна, увійшли до зазначених економічних об'єднань.

Натомість, у короткостроковій перспективі, Південний німецький митний союз та Серединний німецький торгівельний союз продемонстрували свою неспроможність до економічної міждержавної інтеграції, оскільки їх економіка демонструвала низьку компліментарність та бракувало регіонального лідера на кшталт Пруссії. Окремі держави-учасники цих об'єднань, навпаки, прагнули налагоджувати власні стосунки з Прусько-Гесенським Митним Союзом.

Вже за шість років Південний німецький митний союз та Серединний німецький комерційний союз припинили своє існування, після того, як протягом 1831-1834 рр. держави-учасники цих інтеграційних об'єднань поступово приєдналися до Прусько-Гесенського Митного Союзу, а саме: у 1831р – Гессен Касселя, у 1833р. – Баварія та Вюртембург, в 1834 р. – Баден, Саксонія, та Тюрінгія. Так, саме у 1834 р. прийнято вважати роком заснування Німецького митного союзу (Deutsche Zollverein) [14, с. 17].

Разом з розвитком інтеграційних процесів, на території Німеччини почали точитися дискусії щодо доцільності уніфікації німецького права, адекватного капіталістичному товаровиробництву. При цьому серед вчених намітились дві позиції. Перші вважали, що право можливо змінювати революційним шляхом у залежності від соціально-політичних потреб суспільства у конкретний проміжок часу. Одним з представників цієї точки зору був професор цивільного права Г. Тибо, який вважав доцільним створення загальнонімецького цивільного кодексу. Так, у 1814 р., під впливом великої французької революції він опублікував книгу «Про необхідність загального права для всієї Німеччини» [5, с. 116].

Натомість інші вчені вважали, що неможливо свавільно змінювати право, а навпаки – треба брати до уваги правові джерела попередніх часів та шляхом їх розгляду, поєднати діюче право із минулим. В свою чергу, цю точку зору відстоював професор римського права Ф. Савіньї. На сторінках «Журналу історичного правознавства» (Zeitschrift fur geschichtliche Rechtswissenschaft) він застерігав від кодифікації німецького права, оскільки це могло зашкодити природному розвитку права. Ф. Савіньї вважав, що перш ніж проводити кодифікацію німецького права, треба було створити єдину німецьку правову науку, яка б узгоджувалась з характером та історичним розвитком Німеччини; у протилежному випадку законодавство буде містити лише ряд довільних положень та недосконалих юридичних норм. Ці думки знайшли своє відображення і в його памфлеті «Про покликання нашого часу до законодавства та правознавства». На думку шведського професора Е. Аннерса, критика кодифікації з боку Ф. Савіньї була викликана тим, що він вважав відсутність однаково підготовлених вчених, які мали б провести цю кодифікацію, та суддів, які мали б одноманітно трактувати німецьке право, може значно зашкодити цьому процесу [4, с. 299].

Варто зазначити, що Німецький митний союз неодноразово міг стати основою для більш амбітного міждержавного економічного інтеграційного проекту. Так, у серпні 1832 р. Ганновер за підтримки Великобританії запропонував розпочати створення європейського митного союзу на основі Німецького Союзу, але Пруссія відкинула цю пропозицію як неприйнятну. В свою чергу, схожа пропозиція пролунала і з боку Австрії, яка запропонувала утворити центральноєвропейський митний союз, до якого окрім німецьких держав, увійшли б Голландія, Бельгія та Швейцарія. Натомість Пруссія активно та успішно протидіяла усім спробам абсорбувати власне митне об'єднання в більш широкий міждержавний інтеграційний проект. Це дало змогу В. Хендерсону зробити висновок, що Пруссія розглядала Митний Союз як суто «німецьку інституцію» і не бажала надавати їй міжнародного характеру [12, с. 492].

Підсумовуючи слід зазначити, що важливим поштовхом для розвитку економічної інтеграції на території Німеччини стала поява нових видів транспорту,

зокрема запровадження руху залізничного транспорту та поява пароплавів. Певний тиск також здійснювався з боку торговців і в маленьких державах, які загрожували у разі відсутності політичної волі щодо реформ емігрувати, або перенести свої капітали до великого прусського ринку. Усвідомленню цих держав необхідності прийняти активну участь у розвитку інтеграційних процесів, також сприяв економічний занепад початку 30-х рр. XIX ст., що був викликаний створенням єдиного прусського ринку, оскільки прусський зовнішній тариф ослаблював сусідні території, підвищуючи ціни на товари національного виробника, від яких вони сильно залежали, лімітуючи доступ їх експорту на великий прусський ринок шляхом здійснення протекціоністських заходів. Перед маленькими німецькими державами постав вибір: або залишатися бідними, маючи повний суверенітет, або, віддавши його частину, приєднатися до митного об'єднання Пруссії та отримати доступ до великого ринку.

Отже, слід погодитись з думкою канадського професора Дж. Вайнера, який вважав, що Німецький митний союз є родоначальником і найбільш важливим історичним прецедентом митного об'єднання. Тому не дивно, що німецький досвід склав основу для подальшого дослідження природи, та наслідків процесу уніфікації тарифів [17, с. 122]. Також варто зауважити, що Німецький митний союз став першим прикладом в історії міжнародних економічних відносин, коли держави відійшли від традиційної форми лібералізації взаємної торгівлі шляхом надання іншій державі режиму найбільшого сприяння (Most favoured nation treatment). Загалом, приклад німецької економічної інтеграції ясно засвідчив, що митний союз в процесі свого розвитку може спонукати до формування об'єднаної політичної ідентичності у населення його суб'єктів, сприяючи перебігу дипломатичних та технічних перемовин щодо початку політичної фази міждержавної інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Edikt den erleichterten Besitz und den freien Gebrauch des Grundeigentums so wie die persönlichen Verhältnisse der Land-Bewohner betreffend. – 1807. – Internetquelle: <http://www.verfassungen.de/>
2. German Federal Act. – 1815. – Access Point: <http://ghdi.ghi-dc.org/index.cfm>
3. Прусский закон о таможенном и потребительском налоге на иностранные товары и о передвижении между государствами 1818 г. / сост. проф. Н. А. Крашенинникова. – М.: Зерцало, 1999. – 592 с.
4. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс; пер. со швед. Г.И. Морозов. – М.: Наука, 1997. – 397 с.
5. Баев В.Г. Германский конституционализм (конец XVIII – первая треть XX в.) / В. Г. Баев: Монография. 2-е изд. доп. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 352 с.
6. Зомбарт В. Народное хозяйство Германии в XIX и в начале XX века / В. Зомбарт. – М.: Московский рабочий, 1924. – 264 с.
7. Тищик Б.Й. Німеччина: історія державності і права (IX ст. – початок XXI) / Б. Й. Тищик. – Л.:Тріада Плюс, 2011. – 392 с.
8. Эпштейн А.Д. История Германии от позднего средневековья до революции 1848 г. / А.Д. Эпштейн. – М, Издат. ИМО, 1961. – 620 с.
9. Яковюк І.В. Історія Європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу / І.В. Яковюк, Т.Н. Анакіна, О.Я. Трагнюк, Т.В. Комарова. – К.:Ред. журн. «Право України», 2012. – 208 с.
10. Granieri R. The Ambivalent Alliance: Konrad Adenauer, The CDU/ CSU, and the West, 1949 - 1966 / R. Granieri. – Oxf.: Berghahn Books, 2004. – 250 p.
11. Henderson W. The Genesis of the Common market / W. Henderson. – Lnd.:Frank Cass & Co. LTD,

1962. – 201 р.

12. Henderson W. The German Zollverein and the European Economic Community / W. Henderson // Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft. – 1981. – Bd. 137. – Н. 3. – Р. 491 – 507 р.

13. Henderson W. The Zollverein / W. Henderson. – Camb: Cambridge University Press, 2013. – 375 р.

14. Pollard S. European Economic Integration 1815-1970 / S. Pollard. – Lond.: Thames and Hudson Ltd, 1974. – 180 р.

15. Simms B. Europe. The struggle for supremacy 1453 to the present / B. Simms. – NY.: Basic Books, 2013. – 720 р.

16. Karr W. The Origins of the Wars of German Unification / W. Karr, H. Hearder. – NY.: Routledge, 1991. – 256 р.

17. Viner J. The Customs Union issue. / J. Viner. – NY.: Oxford University Press, 2014. – 256 р.

УДК 343.985 : 343.85

Плукар В. В., к.ю.н., викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки ЛьвДУВС

Способи контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів

У статті розглянуто деякі способи контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Розглянуті певні маршрути пересування міжнародної контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Ключові слова: контрабанда, способи вчинення, наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги, прекурсори.

В статье рассмотрены некоторые способы контрабанды наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров. Рассмотрены определенные маршруты передвижения междунароной контрабанды наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров.

Ключевые слова: контрабанда, способы совершения, наркотические средства, психотропные вещества, их аналоги, прекурсоры.

The article examines some of the ways of smuggling of drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors. Consider certain international routes for smuggling of drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors.

Keywords: smuggling, methods of committing, narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors.

Постановка проблеми. Важливим елементом криміналістичної характеристики контрабанди наркотичних засобів є спосіб злочину (способи приготування, вчинення та приховування такої контрабанди). Спосіб учинення злочину та інформація про нього виступають основою для: а) розробки криміналістичної характеристики окремих видів злочинів; б) виявлення взаємозв'язку між структурними елементами характеристики (спосіб – особа злочинця, спосіб – сліди, спосіб – предмет посягання тощо); в) побудови й висунення версій; г) планування